

9 Sopronhorpács, Árpád-kori (műemlék) templom; a Biblia éve

>> Kegyelem nekünk és békesség Istentől, aki Atya, Fiú, Szentlélek, teljes Szentháromság, (egyetlen)egy, örök, igaz, élő Isten. Ámen. <<

Az Ószövetségi Szentírásban [= ÓSz.] ez a bizonyágtétel is olvasható: »Elszárad a fű, elhervad a virág, de Istenünk szava/igéje örökre megmarad.« [Jesája/Ézsaiás/Izajás 40,8 (→ ÚSz., 1Pt 1,24-25)].

Az Újszövetségi Szentírásban [= ÚSz.] pedig Maga Jézus Krisztus, a Fiú ÚrIsten jelenti ki: »Bizony, mondom néktek: ... *Az ég és a föld elmúlik, de az én beszédeim nem múlnak el.*« (Mt 24,34-35; Mk 13,30-31; Lk 21,32-33).

A hívő zsidók és a hívő keresztények/keresztyének azonos felfogása szerint *a Biblia: Isten Igéje, Isten szava --- leírt formában.*

A Biblia éve alkalmából 2008. június 23-25. között Esztergomban a Szent Adalbert Képzési, Lelkiségi és Konferencia-Központban *Nemzetközi Ökumenikus Bibliikus Szimpóziumot* tartottak. A résztvevőket a Bazilikában megtartott nyitó áhítaton Erdő Péter esztergom-budapesti érsek és D. Szebik Imre ny. evangélikus püspök, a Magyar Bibliatársulat elnöke köszöntötte. A tanácskozás során Bábel Balázs kalocsai érsek előadásában kifejtette, hogy *a bibliai kinyilatkoztatás* esemény-sorozatában Isten megmutatja Önmagát és a világgal kapcsolatos szándékait, terveit a teremtéstörténettől kezdve az Ádámmal, Noéval, Ábrahámmal kötött szövetségen, majd Izráel népének az EgyIsten-hitre nevelésén keresztül Jézus Krisztusig haladva, aki Maga a kijelentés megtestesülése, és csúcspontja. Székely Tamás püspök, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanára a bibliai kánon (= a szent iratok gyűjteményébe bekerülés) időrendjét, és az egyes felekezetek kánon-szemléletét ismertette. A Károli Gáspár Református Egyetem professzora, Karasszon István a rendkívül összetett szerkezetű Mózes 5 könyve keletkezésének egyik legújabb magyarázatáról tájékoztatót, amely szerint e könyv-csoport törvény-részletező fejezeteinek végleges formáját a Szentföldre is [Kr. e. 538-tól] kiterjedő perzsa uralom jogszabály-kodifikáló államigazgatási elvárása is befolyásolhatta. Rózsa Huba (PPKE-professzor) a felvilágosodás kora óta megjelent keresztény/keresztyén biblia-elemzés, biblia-kritika hol pozitív, hol negatív hatásait mutatta be a biblia-magyarázat (exegézis) területén, állást foglalva a többféle megközelítés jogosultsága mellett. Az egyes bibliai könyvek elemzése legújabb tudományos eredményeinek bemutatása mellett több magyar és külföldi előadó is hangsúlyozta, hogy *a Biblia több mint irodalom: a Biblia Isten ajándéka, tehát a hit ill. a teológia könyve is, amelyből élet és erő tör fel mindenki számára, aki hagyja magát általa megszólítani.* Így nagyon találó a felekezetközi, azaz ökumenikus szervezésű magyarországi Biblia-éve rendezvény-sorozat vezető gondolata, választott üzenete: *»boldog, aki olvassa !«;* (← Jel 1,3: „Boldog, aki felolvassa, és boldogok, akik hallgatják ezeket a prófétai igéket, és megtartják azt, ami meg van írva bennük ...”).

* * * * *

Istennek a történelem egy körülhatárolt időszakában kijelentett, de örökké érvényes beszédét - tehát a legkorábban leírthoz képest *visszamenőlegesen is*, és a kánon lezárultát *követően is* érvényes beszédét - a Biblia, azaz a Szentírás őrzi és közvetíti.

Biblia.

Az ógörög „bibl(osz)”, kicsinyítő alakban „biblion” szó többes számú alakja a „biblia”, amely „teleírt lapocskák”-at, „kis könyvtékercsek”-et jelent, így eredetileg nincs vallásos jelentése. Az ún. hellénizmus

idején [a Szentföldön Kr.e. 332-től], főként makedón Nagy Sándor életében, majd halálát követően a „nem szentföldi”, hanem a Mediterráneumban és a Közel-Keleten szétszéledt zsidóság egy részének világi és vallási nyelve már nem a héber vagy az arámi (sémi) nyelv volt, hanem az ógörög lett. Az Ószövetségi Szentírást is ők fordították le ógörögre: ez a híres „Hetvenes” (ógörögül: Szeptuaginta; a zsidó legenda szerint az egyiptomi Alexandriában 72 bölcs egyazon időben és izoláltan fogott hozzá a héber Biblia (vlsz. „csak” Mózes 5 könyve) lefordításához, 72 nap múlva fejezték be, és szó szerint azonos lett az általuk külön-külön leírt ógörög szöveg). A hellénista világ nagy részét [pl. a Szentföldet Kr.e. 63-ban] meghódító Római Birodalomban az őskereszténység liturgiai nyelve - a misszió kezdetén NY-on is - az ógörög volt. A „biblia” közszóából ebben az ógörög nyelvű vallásos közegben (névelős jelleggel) alakult ki „*a Biblia*” forma, ekkor már „*a Könyvek*” értelemben, így került át a későbbi NY-i/latin vallási nyelvbe, onnan az egész világon elterjedve. Mára e fogalom továbbfejlesztéseként alakult ki a különféle nemzeti nyelvekben „*a Könyvek Könyve*” formula, mint a Biblia egyértelműsítő szinonímája.

Szentírás.

Az „írás” --- közszó, mindannyian értjük. Az ógörög nyelvű egyházi írók is egyszerűen „Írások”-nak (grammatá-knak) nevezték az ÓSz.-i + ÚSz.-i könyvek összességét. A reformátorok is a „*sola scriptura*” = „*egyedül/kizárólagosan az Írás*” jelmondatába sűrítve fogalmazták meg, hogy mit tartanak hit és erkölcs dolgában az igazi tekintélynek.

De mi az a „szent” ? Ennek a bonyolult fogalomnak 3 szintje van.

[Ennek kifejtéséhez és az előadás további, a Bibliával kapcsolatos számos részéhez - több más szakirodalom mellett - főként Herbert Haag: Bibliai lexikon; Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Bp. 1989., + Biblia; Magyarázó jegyzetekkel; kiadja a Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Bp. 1996., + a VIGILIA római katolikus folyóirat 2008./8. számából Gaál Endre - nagyprépost, a PPKE Vitéz János Karának dékánja, Jelenits István - piarista főiskolai tanár, és Pecsuk Ottó - református lelkész, a Magyar Bibliatársulat Alapítvány főtítkára szakcikkeit használtam fel; a magyar Biblia-fordításokkal kapcsolatban pedig Nemeskürty István: *Deáki bötüről magyar nyelvre* c. , a Szent István Társulat által 2002.-ben Bp.-en kiadott könyvét].

Tehát a „szent” fogalmának 3 szintje:

1./ Abszolút értelemben szent: az Isten --- Önmagában, a Maga elérhetetlen* teljességében, korlátlan önállóságában, örök és felülmúlhatatlan dicsőségében/felségében: igazságos bölcsességében + gyönyörű harmóniájában + jót akaró/kegyelmes szuverén hatalmában --- mint „a Szeretet”. Isten hitélményekből eredő *ilyenként* tételezése *csakis a Szentírásban* jelenik meg, elemeiben legelőször annak ószövetségi részében. [* misztérium = (hit)titok]

Az ókor vagy a későbbi idők *nem* a Szentírásra alapozó vallásai *ezt* az Isten-élményt nem ismerik, isteneiket csak kultikus értelemben véve tartják szentnek, már ha egyáltalán szentnek tartják, s nem olyan ember-forma távoli égi lakóknak, mint pl. az antikvitás-kori ógörögök vagy a rómaiak.

2./ A teremtett világ, ezen belül a történelem, sőt, az üdvtörténet szempontjából *szent*:

=== 2/a: „*teremtetlenül*”, azaz *eleve szent* a teljes szuverenitással *cselekvő*, pl. az Önmagát *kinyilatkoztató* Isten.

Jézus Krisztus az Atyát *Szent* Atyjának nevezi; (Jn 17,11).

Az ÚSz. Isten Lelkét/Szellemét *Szent*Lélek-[*Szent*Szellem-]nek mondja Jézus Krisztus fogantatásának és

születésének leírásától kezdve, Jordán-beli megkeresztelésén és földi tevékenységén át, az ősegyház pünkösdi megszületéséig és korai szerveződése során is.

Szól a Biblia Jézus Krisztus, mint Egyszülött Fiú *Szent* mivoltáról is, (Mk 1,24; Lk 1,35; ApCsel 3,14; Zsid 7,26-28; 1Jn 2,20).

Az Önmagát kijelentő Szentháromságos EgyIsten tehát Önmagáról közli, hogy *szent*.

=== 2/b. Vallási és erkölcsi értelemben *szentté lehetnek* hitükben és társteremtényekhez való viszonyukban az Isten által a Maga képére és hasonlatosságára *teremtett* lelkek ill. az ilyen lélekkel (is) bíró lények, vagyis: *az angyalok és az emberek*.

A Teremtő és *e kiválasztott teremtmények* *szent* mivolta, *szent-sége* azonban *nem azonos* kategória, hiszen Isten az aktuális/történelmi megnyilatkozásai, kinyilatkoztatásai *előtt* is, azaz *eleve szent*, míg e kiválasztott teremtményeinek *szent* mivolta is „csak” *származék-szentség: Isten kegyelmi ajándéka, tehát megszenteltség*. Az angyalok ezt világosabban tapasztalják meg, ezért dicsőítik a Háromságos Istent 3-szoros hódolattal: „Szent, szent, szent a Seregek Ura” --- ahogy azt már az ószövetségi időkben Jesája/Ézsaiás/Izajás próféta (Ézs 6,3) látomásosan közli hallgatóival, olvasóival; [→ ÚSz., Jel 4,8].

A teremtményi megszenteltséghez a kinyilatkoztatott Tízparancsolat, majd az ÚSz.-ben az e 10-ből lényegített 2 Főparancsolat *betartása* (Mt 7,21) --- mint a lelkünkben fakadó hála és köszönet alapja, erőtere, egyúttal mint az az elvárás, követelmény is, amely *szükséges, de soha nem elégséges feltétel; mondhatni: „önrész”* ; ám *a teremtményi megszenteltség egyetlen forrása a kegyelmes Isten*. Erre az „önrész”-re utal - már Mózes korában is - a „*legyetek szentek, mert én, az Úr, a ti Istenetek szent vagyok*” kijelentés [3Móz(= Lev.) 19,2; 11,44; 20,26 (→ ÚSz., 1Pt 1,15-16)], amely azért is fontos, mert ez a bevezető mondata annak a résznek, amelynek - Jézus Krisztus által az ÚSz.-ben (2.) Főparancsolattá emelt - ÓSz.-i üzenete: *»szeresd felebarátodat, mint magadat«*. *Az Isten-képiségre alkotott teremtmények „szent”-sége és a szeretet tehát a legszorosabban összefügg.*

Isten szeretete a megváltás/üdvözítés művében, azaz Jézus Krisztus egyszeri és tökéletesen szent áldozatában csúcsonyul ki, amely által megkötött az egész emberiségre, sőt a teremtett világ egészére kiterjedő új és örök szövetség. Krisztus a miattunk, helyettünk, érettünk kiontott vérével tette/teszi szentté az övéit --- ezért megszentelő az eukharisztia (szentáldozás, úrvacsora) az azzal élők számára.

Az ÚSz. fogalomhasználatában az „Isten népe” kategória a Krisztushoz tartozó, a SzentLélektől megszentelt hívők összességét, közösségét jelenti --- *nem földi szerveződést, tehát pl. nem vallásfelekezetet*. Jézus Krisztus áldozata és feltámadása óta, tehát 2 évezrede [ld. pl. Pál levelei szóhasználatát] „*a szentek*” = *az üdvösségre meghívottak + a földi haláluk utáni (már) üdvözültek*. A keresztény/keresztényen egyházak később kialakult szóhasználatában „a szent”, „a szentek” kategória ennél általában szűkebb, és az életszentség - vallási és erkölcsi tisztaság - teljességét elért vagy azt megközelített történelmi személyek összességét jelenti.

Maga a Szentírás attól *szent*, hogy lényege, üzenete, mondanivalója = *Isten kinyilatkoztatása Önmagáról és az általa teremtett, fenntartott és megváltott világhoz való viszonyáról*, azaz a Biblia Isten szent szándékáról és szent tevékenységéről - elsősorban a *történelemben* megnyilvánuló szent cselekedeteiről - szól. Továbbá attól is *szent*, hogy írásban rögzített örök *eszméire, értékrendjére* építhetjük egzisztenciánkat, mert irányítása biztonságot ad, mint életünk útmutatója és mindenkori viszonyítási alapja.

3./ Kultikus értelemben szent = a hétköznapitól (= profántól)/közönségestől Isten számára elkülönített/elhatárolt. Mind a sémita (pl. a héber), mind az ógörög, mind a latin nyelvben ennek a „szent”-nek megfelelő fogalom szógyöke arra utal, hogy eredetileg a vallásos kultusz során a feláldozás céljára elkülönítettet - tehát főként az oltárnál levágandó áldozati állatot - értették rajta.

Az ilyen célra elkülönített dolog természetesen nem lehet tisztátalan, hanem csakis *tiszta*; ám a Bibliában ami tiszta, az még nem válik önmagától/automatikusan szentté, hanem csakis úgy, hogy Isten pl. áldozatként elfogadja. Vagyis: *Isten szenteli meg a dolgokat, önmagában az emberi szándék nem.* És: ezen az alapon nemcsak dolog, tárgy válhat szentté, hanem pl. az Isten kijelentésével nem ellentétes „evilági” eszme is, amely aztán az adott emberi közösség életében döntő és biztos tájékozódási pontot ad, azaz elrendező/orientáló hatással lehet a sok bizonytalanság, a homályos, kaotikus, sőt ellenséges profán környezet egyéb jelenségei közepette.

* * * * *

A „kinyilatkoztatás” eredeti értelme: kinyitás, feltárás, nyilvánvalóvá tétel, kijelentés.

Isten örökké azonos Ön-közlése *fokozatokban* jelenik meg, azért, hogy a kultúra- ezen belül ismeret- (tudás-)szint függő ember megértse, vagy legalább ne értse félre. Mózes pl. már azt közli, hogy „Én vagyok az ÚR ! Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak úgy jelentem meg, mint mindenható Isten, de azon *a néven*, hogy az ÚR [= JHVH] *nem* voltam ismert előttük” [2Móz(= Ex.) 6,2-3]: az ősatyák „csak” a(z ógörög) theofaneia/(latin) theophania (= Isten „közvetlenül érzékelhető” megjelenése, mint kivételes *jelenség*) Isten-élményében részesülhettek, ám Mózesnek Isten már *a nevét is* kinyilatkoztatta; [e korokban *a név = a személyiség lényege, mint erő jelenlétének* jele + jelképe].

Isten Ön-közlésére azonban az embernek válaszolnia kell, mivel *a kinyilatkoztatás Istennel való közösséget, sőt elkötelezettséget teremtő erő.* Mi 2 évezrede tudjuk, hogy a Szentírás kinyilatkoztatásainak csúcspontja és központja: Krisztus. És Krisztustól - saját igehirdetéseiből és cselekedeteiből - tudjuk, apostolai pedig az ógörög logika szabályai szerint is megfogalmazták, hogy ennek *az Istenhez kötődő elkötelezettségnek a legmagasabb szintje a szeretet: Isten és a társteremtények iránt.*

*A kinyilatkoztatáson - messze túlnyomó többségében - nem „lediktálás”-t, hanem sugalmazást értünk: az Isten által erre kiválasztott sok-sok szent személy a maga transzcendens lelki élményét öntötte szavakba. „Az emberi szerzőket munka közben a SzentLélek irányította; így írásaik - emberi értelemben - az ő műveiknek tekinthetők, egyszersmind azonban Istent is szerzőnek kell tekinteni”. (Haag p.1670., Haag p.1606: Trident + I. Vaticanum; Vigilia p. 564). Tehát *a Szentírás - Tízparancsolaton és Jézus Krisztus szavain kívüli - minden egyes mondatának kettős szerzője van: a minden tekintetben végtelen Isten, és a szent írónak méltán nevezhető - mégis gyarló, bűnös, a megváltás kegyelmére szoruló - ember a maga történelem- (kor-)függő kulturális adottságaival, pl. emberi tudása mindenkor korlátozott mértékével, végességével.**

Így szolgálja Isten kinyilatkoztatásának *közvetítését* a dávidi~salamoni királyságtól a Kr. sz. u. III.~IV. sz.-ig, azaz közel másfél évezrednyi időtartam alatt a mai, kanonizált szerkezetűvé és szövegűvé vált Szentírás, amelyet a megjelenítés szempontjából főtípusokba rendezhető *változatos tartalom*, és aktuális kultúra- és történelem-függő *sokféle irodalmi forma* tesz számunkra *Isten gazdag ajándékává.*

A Biblia a más kultúrkörökben élők és/vagy a nem hívők számára is történettudományi és esztétikai érték,

így mindannyiunk, tehát az egyetemes emberiség számára közös kulturális kincs, közös örökség: legalább a megjelenítés, tehát a jelenség szempontjából. Az EgyIstenben hívőknek azonban mindenkor és elsődlegesen, tehát lényege szerint: *Szent Írás*.

A kánon. [(ógörög) kánon = mérték → szabály, norma]

A kánon nemcsak a Biblia könyveinek, mint írás-gyűjteménynek a *tartalomjegyzékét* jelenti, *hanem a szövegűsége, a szó szerintiséget is !* Nem azért, mintha - a Tízparancsolatot és Jézus Krisztus megőrzött tanításait, beszédeit: az ún. Logion-okat kivéve - Maga Isten szó szerint mintegy diktálta volna, hanem mert ez az a hagyományozott forma, amely a pátriárkákig, a prófétákig, az apostolokig és evangélistákig - vagyis az Isten sugallata által megérintettekig - megy vissza, és az *előkerült szövegváltozatok is azt bizonyítják, hogy szinte betűhíven hagyományozódik évszázadok, néha évezredek óta.* És *nemcsak minden korhoz, hanem minden kor minden emberéhez szól.* Ma is: ha lustaságunkat, restségünket leküzdjük, és megtanuljuk a nyelvhasználatát, (ahogy megtanuljuk más népek nyelvét, vagy a művészetek nyelvét, vagy akár olyan - valójában gyorsan múlandó - dolgok nyelvét is, mint pl. az informatika legújabbban aktuális nyelveit, és sok minden mást). A bibliai szöveg-revízió ezért csak annyit jelenthet, hogy ha az őszöveg egy-egy eredeti héber, arámi vagy ógörög szava mögött a kijelentést, üzenetet szolgáló fogalmat jobban, árnyaltabban megértjük - az idő közben előkerülő más, korabeli irodalmi forrásokból, őszövegekből, régészeti leletekből - , akkor *ezt a gazdagabb tartalmat adjuk vissza, tehát rekonstruáljuk.* Ez tehát nem „újítás”, hanem a legnemesebb re-formáció, visszaáll(it)ás az eredetire.

A sugalmazott szövegek, a Biblia értelmezése

--- *szó, sőt betű szerinti kell-e, hogy legyen,*

--- *vagy az örökké érvényes üzenet és Isten elsődleges szerzősége akkor is feltétlen tekintélyt ad nekik, ha korfüggő köntösbe öltöztetett jellegük miatt átvitt értelműnek, allegorikusnak, példabeszéd-szerűnek fogjuk fel a szent szövegek egy részét ?*

Maga az ÚSz. adja meg a választ: *»a betű megöl, a Lélek pedig megelevenít«* (Róm 2,29; 7,6; 2Kor 3,6-8). Egyfelől azért, mert - a Tízparancsolatot és néhány egyéb helyet kivéve - pl. még Mózes irataiban is az ún. „történelmi szószerintiség” helyett annak *szellemét = mélyebb értelmét* kell megragadni. Másfelől azért, mert Mózes szövetsége az idők során megcsontosodva, megkövesedve már elsősorban a betűé és nem a léleké lett, ám mivel e mózesi betű = rigorózus szabálygyűjtemény, rituális és evilági törvény, ez normaszegésre, szembeszegülésre ingerelhet, így bűnre, tehát halálra is vezethet, szemben a szabaddá tevő, éltető lélekkel, szellemmel. Maga Jézus Krisztus is rendszeresen alkalmazza tanításai, kinyilatkoztatása során *a példabeszéd* (ógörögül: parabola) műfaját.

Mai régészeti és levéltári ismereteink szerint, a Szentírás egészére értve: egyetlenegy szent szerző egyetlenegy *eredeti* kézírata sem maradt fenn. A másolatok azonban - minden akaratlan „elírás”, tollhiba, ill. néha talán szándékos, „értelmező javítás” ellenére is - *theológiailag~dogmatikailag, tehát a lényegét tekintve sértetlenek; ezt bizonyítják az azonos szöveghelyekről a különféle évszázadokban készült, és általában szó szerint, ám minden esetben legalább lényegileg a legkorábbi állapotot megőrző változatok: nincs érdemi ill. számottevő eltérés.*

Néhány máig ránk maradt nagyon korai szövegemlék:

Az Alexandriában Kr.e. 280 után keletkezett, és a Kr.e. 2. sz.-ra végleges formát öltött *ógörög nyelvű Szeptuaginta-gyűjtemény ősi zsidó kánonnak tekintendő*, egyúttal máig ez a görög-keleti (= orthodox) kereszténység ŐSz.-e, és „tartalomjegyzéke” azonos a *Szt. Jeromos-féle latin nyelvű Vulgata-éval*. A zsidó vallás egy különleges válfajában, a Holt-tenger melléki/kumráni felekezetben a Kr. e. 3. sz.-tól használt *héber nyelvű* szent könyvek egyik csoportja kis részletekben tér el a Szeptuaginta héberre *visszafordítása* révén nyert rekonstruált szövegektől; másik - a Kr. e. 1. sz.-i, és ez utáni - csoportjuk a 8-10 évszázaddal későbbi (!) ún. maszoréta standard gyakorlatilag szó szerinti őse ! És korabeli 3. héber szövegváltozat a szamariai/samáriai Tóra, (= Mózes 5 könyvének itteni példányai). E 3 héber nyelvű szent könyvgyűjtemény azonos könyvei *lényegében* azonos teológiát tükröznek; a majdani ún. jabnéi kánonban rögzítésre kerülő proto-kanonikus ŐSz.-ből Kumránban egyszerűen elhagyták az eszmekörükkel ellentétes könyveket, [Eszter könyve], sok későbbi ultra-apokrifot viszont használtak.

A rómaiak átütő győzelmével záruló zsidó háború után - felkészülve a Szentföldről való tömeges szétszórásra (= a diaszpóra-életmódra) - a szentföldi *Jabné-/ (Jamniá-)ban a Kr. sz. u. I. sz. végén a zsidó vallási szellemi elit, „a bölcsek” véglegesítették a héber kánon*, amelyből 7, a Szeptuaginta-forrás idejében még szentnek tartott iratot + 3 toldalékot, kiegészítést elhagytak, [ma e 10-et deutero-(másodlagosan) kanonikusnak mondjuk]. Kumrán és e Jabné-i kánon idejétől már régészetileg is bizonyítható, hogy a szövegeknek a használatától tönkre ment tekerceit eltemették. E *geniza* nevű *Szentírás-temetőhelyek* némelyikében kisebb-nagyobb héber írás-részletek megmaradtak Kumránban, majd a Kr. sz. u.-i I. sz.-tól a VIII.-IX. sz.-ig terjedő időszakból másutt is: a legkorábbi és a legkésőbbi szövegek is általában betűhíven azonosak, vagyis nemcsak a tartalomjegyzék kánonja, hanem *a szöveg-kánon is érvényesült: nagyon gondosan őrizték Isten kijelentésének sugalmazottan leírt szövegét*, alig beszélhetünk szöveg-változatokról. Am a zsidó vallás vezetői még ezt is homogenizálták, egységesítették a kb. 750-től 1.000-ig terjedő időszakban, megsemmisítve a korabeli változatokat, és a kanonikusnak tartott szövegek *egymáshoz hasonló, vagy félreérthető héber betű- azaz képlelei mellé egyértelműsítő, pontosan eligazító, a végleges szöveghagyományt megteremtő jeleket ill. utasításokat írva* (maszóra = hagyomány), az így *standardizált szöveg az ún. maszoréta Biblia*, amely ma is minden ŐSz.-fordítás legfontosabb, legmegbízhatóbb forrása. Figyelemre méltó azonban, hogy a bő 1 évezreddel korábbi ógörög nyelvű Szeptuaginta azonos könyveiből készített héber vissza-(!)fordítástól, mint rekonstrukciótól, vagy a kumráni héber iratoktól csak néhány helyen és alig-alig térnek el a maszoréta szövegek: nagyon határozott a zsidók között is a szöveghűségre törekvés. *E maszoréta kánon az ŐSz. Kálvin-i protestáns kánonjának alapja.*

A legkorábbról ránk maradt (!) ŐSz.-i irat-másolatok (!) - papiruszon, pergamenen - Jézus Krisztus halál-áldozata és dicsőséges feltámadása után 2,5~3 generációnyi idővel keletkeztek: a II. sz. legelején; a II. sz. legvégére - tehát az ősegyház 1. pünkösdi megalakulása után 5 nemzedéknyi idő múlva - pedig az ŐSz.-i kánon már bizonyíthatóan készen állt. Az ezt követően keletkezett és töredékekben fennmaradt szent szöveg másolatok száma sok ezer: az azonos szöveg-helyek betű-híven egyezők.

Eredendő nyelvi sokszínűség.

A héberből közvetlenül fordított zsidó vallási célú Szeptuaginta is, az évszázadokkal későbbi őskeresztény Újszövetségi Szentírás is, számos korabeli tekercsen fennmaradt világi szöveg is a hellénizmus- és császárkori ún. *posztklasszikus v. koiné-ógörög nyelv* K-ies - szemita (héber, arámi, óegyiptomi) hatással érintett - nyelvváltozatai, ám az újszövetségi koiné-ban és a korai gyülekezeti~egyházi iratokban számos köz-szó új, keresztény hangsúlya és értelmezése is megjelenik, tehát *az ŐSz.-ben önálló koiné-változat található: egy belső szóhasználat írásos vetülete*. Jézus Krisztus szavait azok elhangzási formájában, tehát a *Kr. e. 5.-2. sz. közötti ún. bibliai arámiul, ill. az ebből éppen kifejlődőben lévő, a Kr. e. 1. sz.-Kr. születése utáni századok között használt ún. „zsidó palesztinai arámi” nyelvjárásban örökítették meg; ám e Szentföldön is köznyelvként használt arámi egyes szavainak, fogalmainak nincs közvetlen ógörög megfelelője*, ezért néhány arámi szó átkerült az ógörög nyelvű evangéliumokba. Jézus beszédeinek eredeti arámi nyelvű gyűjteményei nem maradtak fenn, ám a kutatás ezeket is ógörögül nevezi meg: e gyűjtemények *a Logion-ok = beszédforrások* (pl. a Hegyi Beszéd) → ezek Kr. sz. u. 60 körül már készek,

lezártak voltak; (tehát *legkésőbb 1 generációnyi idővel az eseményt követően rögzítették őket, amikor még éltek a szem- és fültanúk*); az arámi nyelvű Logion-ok ógörög fordításait használták fel evangéliumuk összeállításakor Máté és Lukács; [eu-angelion = jó hír, örömhír; evangélista = örömhír-mondó, az evangélium hirdetője]. ((„1 nemzedéknyi idő”= 33,3 év))

A koiné-ógörög anyanyelvű Lukács kivételével maguk az evangélisták is vlsz. arámi anyanyelvűek voltak. Némelyik ÚSz.-i szerző esetében a Szentföldön itt-ott még meglévő héber nyelvhasználati szigetek okán a héber anyanyelvűségre is vannak nyomok. Pál viszont vlsz. gyermekkorától legalább 2 nyelven beszélt: valamelyik szemita nyelven, és koiné-ógörögül is, majd teológiai tanulmányai során egészen biztosan megtanult héberül is.

A Kr.e. 597-től több hullámban Mezopotámiába, zárt településekre deportált zsidóságnak ebből az ún. babiloni fogságból hazatért része a hébert idő közben feladva már az akkorra a Közel-Keleten általánosan elterjedt *arámi* nyelven beszélt. A Szentföld környékére (É-on pl. a szírek), sőt, a Szentföldre (pl. Szamaria/Samária) is betelepelve természetesen elsősorban maguk az arameusok/arámiak beszéltek arámiul, akik a Kr.e. 13.~8. sz. közötti aszályos periódusban vándoroltak ide is az Arab-félsziget sivatagosodó É-i részei felől. [Hamarosán követték őket az arabok]. A mai kanonizált Szentírásban *eredetileg arámi* nyelven íródott: (Haag p. 1673 + A világ nyelvei. Akadémia Kiadó, Bp.-2000.) Mózes 1. könyve legkésőbbi szerkesztésekor 2 szó ..., Ezra-/Ezsdrás-ból néhány fejezet, Jeremiás 10, 11, Dániel-ből néhány fejezet, és Máté evangéliumának legrégebbi rétege: a Logion-ok, azaz Jézus Krisztus beszédeit tartalmazó eredeti arámi nyelvű szöveganyag erősen arámi jellegű ógörög fordítása. Minden más proto-kanonikus ÓSz.-i könyv *héber*, az ÚSz. *koiné-ógörög* nyelvű volt.

A Kr. e. 13. sz.-ban élt Mózes és munkatársai, ill. Mózes közvetlen utóda, Józsué által megszövegezett [Mózes 1. és 2. könyve + Józsué könyve] hagyományanyag - az írásban is rögzített néhány legfontosabb részt, mint pl. a *Tízparancsolatot kivéve* - eredetileg rendszeresen ismételt *szájhagyományként* élt a zsidó papság és részben a nép körében az államalapításig, és Kr. e. 1.000 körül ill. azt követően a Dávid, majd Salamon királyok által megszervezett királyság idején írták le először.

Ám az ÓSz. legelejére helyezett héber nyelvű Mózes-i Ötkönyv legkorábbi részeibe olyan elemek is bekerültek, amelyek a Tízparancsolatban megtestesülő konkrét szövetséget (tehát Isten és a zsidók közötti ún. *ő-szövetséget*) *megelőző* időkből, sőt, Ábrahám ősatya Mezopotámiából a Szentföldre vándorlását (Kr.e. 17. sz. vége, a Közel-Kelet ún. hükszosz-kora) *megelőző* időkből erednek. Egy ideig feltételezték, hogy a zsidó papok ill. szellemi elit a babiloni fogságuk idején az ottani asszír-babiloni királyi ill. városi agyagtábla-könyvtárakban folytattak egyfajta kutatómunkát, és akkor fordították le az ősi mezopotámiai írások egyes részeit. De a mai, alaposabb elemzés - nem zárva ki a babiloni fogság idejébeli kiegészítéseket, pl. kronológiai pontosításokat - arra kezd jutni, hogy ez az ún. *bibliai őstörténeti rész* olyan mezopotámiai természet-és gazdaságföldrajzi, sőt politikai földrajzi (pl. város- és területnevek), továbbá kultúra-történeti elemeket ill. részleteket is tartalmaz, amelyek a babiloni fogság idején már nem léteztek, de pl. a Kr. e. 3. ée.-ben, vagy Ábrahám említett elvándorlását megelőzően a Kr.e. 2. ée. első harmadában még meglehettek, ám ezek egy részéről mára írásos emlék „csak” a Bibliában maradt fenn. Kérdés, hogy *ki, hol és hogyan őrizte meg e hagyományokat a hébereknek a történelem színpadára lépése, tehát pl. Ábrahám pátriárka korszaka előtt ? És ki, hol, mikor és hogyan adta át e hagyományokat a hébereknek, illetve zsidóknak ?*

Továbbá: a bármikor (tehát vagy már Ábrahám előtt és/vagy idején, vagy Mózes idején, vagy a babiloni fogság idején) átvett mezopotámiai (a Tigris és az Eufrátesz vidéki) és az azt környező - egy-két esetben pedig egészen távoli ! - térségbeli hagyományok elemeit *ki és mikortól szerkesztette úgy át, hogy az*

legalább 2 és fél évezrede, s így a ma ismert formájában is a Szentírás Istenről és a teremtményeiről szóló alapvető üzenetét, tehát a kijelentést szolgálja? Mert nem az az igazán fontos, hogy pl. az ősi mezopotámiai Gilgameš-eposz özönvíz-leírásából milyen formai elemeket vett át a Biblia szent szerzője - helyenként majdnem szó szerint, sőt az esőzés ill. az árvíz időtartamára vonatkozó szám-adatokat, vagy a vész enyhülésekor a bárkából szárazulat-keresési céllal kibocsátott madár-röptetési kísérletet egészen szó szerint átvéve - , hanem hogy mit és miért *nem* vett át. És az átvett részek miért és hogyan illeszkednek ilyen tökéletesen az üzenet, a mondanivaló szolgálatába, azaz miként lettek Isten szándéka megvilágításának képes illusztrációi, magyarázva Isten üdv-tervét. És az még fontosabb, ahogyan a mezopotámiai sokistenhit- (politeizmus-)tükröző eredeti szöveg-elemeket a szent szerző (és/vagy munkatársai, későbbi szövegszerkesztő utódai) szinte nyom nélkül átdolgozta/átdolgozták *az Egyetlenegy Istent megtapasztaló és hirdető Szentírás szellemiségének megfelelő formába*. E jelenségeket megfigyelve és átérezve már-már feltűnik előttünk, kései utódok előtt is az évszázadokat átívelve munkájukat végző különböző szent szerzőket konkrét, eseti sugallatokkal irányító Isten jelenléte, cselekvő beavatkozása.

Saját lelki élményei alapján Pál apostol, majd pedig a Péter apostol és tanítványi köre hagyományait tovább adó „Péter második levele” (2Pt) szerzője beszél a *sugalmazásról*. Pl. Pál Timótheusnak megírja, hogy egyfelől a hitben való elmélyülésre, másfelől a tanításra és az igaz életre nevelésre csakis azok az íráskorok használhatók fel, amelyek a Pál használta ógörög szóval „theo-pneumatosz” - a későbbi, Szt. Jeromos-féle latin Biblia-fordítás, a Vulgata szavaival - divinitus inspirata = *Istentől sugalmazott* jellegűek. Péter apostol tanítványi iskolájában pedig *a Szentlélek sugalmazásáról* beszéltek: Spiritu Sancto inspirati.

Már az ÓSz. említi, és igen jellemző módon a Tízparancsolat/Tíz Ige [2Móz(= Ex.) 20,1-17] kapcsán, hogy az égő (csipke-)bokornál megtörtént kinyilatkoztatás után „*leírta* Mózes az ÚR összes igéjét” (2Móz 24,4). A 2Móz 34,28 szövegét, t.i. hogy „*felírta* a táblákra *a szövetség* igéit, a Tíz Igét” a történelmi tényeket jámborságukban eltúlzó hívő zsidók később úgy értelmezték, hogy e mondat cselekvő alanya nem is Mózes, hanem Maga az Úr, aki a felírást, vésést elvégezte volna; e felfogás okán Isten és a zsidók közötti - ma úgy mondjuk: ó (= korábbi) - szövetséget a szerződő 2 „oldal”, 2 „fél” valóságos, írásba foglalt *jogi* aktusaként élték meg a zsidók, amely kapcsán Izráel életét *Isten írott szava* hatja át ill. irányítja.

A babiloni fogság utáni időkben a szellemi~lelki újjáépítés során összegyűjtötték a zsidóság körében korábban bárhol keletkezett iratokat, és közülük *azokat tekintették szentnek, összességüket pedig Szent Írásoknak, amelyek szövegei a Tízparancsolatra épültek és/vagy annak szellemiségét maradéktalanul tükrözték*, műfajuktól függetlenül. Ez a folyamat *a kanonizálás kezdete*. A kanonizálás - tehát valamely irat szentnek vagy profánnak minősítése páratlanul felelős, sok-sok nemzedék sok-sok embere által elvégzett - munkájában is *méltán látjuk meg a sugalmazottságot, vagyis Isten segítségét a mérlegelésben*. A Tízparancsolathoz viszonyítás, mint vezérelv alapján kerülhetett a korai kánon-szerű gyűjteményekbe történelmi események leírása is, harci győzelmi dal is (pl. Debóra éneke), részletes törvénytár, tanító célú példabeszédek, bölcséleti elmélkedések és útmutatások, a próféták látomásos, magas érzelmi fűtöttségű prédikációi, énekelhető ill. énekelt hitvallásos imádságok (pl. a zsoltárok), de még a szerelmi költészetnek olyan remekműve is, mint az Énekek éneke --- hiszen az igaz szerelem is az Istentől rendelt élet - → a Tízparancsolat szellemiségének megfelelő, előírásait nem sértő élet - természetes része, költői leírása tehát példaértékű, sőt, oktató~nevelő célú. Így válik érthetővé az a - már keresztény közegben megfogalmazott - tökéletes definíció a Biblia egészéről, hogy az olyan értelemben is Isten szava, hogy számunkra *hit és erkölcs dolgában etalon, vagyis alapmérték, régi szép szavunkkal: zsinórmérték*.

Az ÓSz. kanonizálói számára nagyon fontos elv volt az is, hogy a kánonba felvett, tehát *szent iratok mutassák be a Tízparancsolattól, az ebből kifejlődött Törvénytől (a Tórától) eltérést, mint bünt, szerződészegést*, amelyet Isten minden esetben *arányosan megbüntet: a talio = a szemet szemért, fogat fogért az ÓSz. közismert vallás-erkölcsi alapelve*. Az ÓSz. ma proto-kanonikusnak mondott „törzsanyaga” Malakiás próféta Kr.e. 397-es halálával készen állt, ezen Szent Íráskorok de facto kanonizálása Kr.e. 175 körül lezárult, ám azt hivatalosan csak a Jabne-/Jamnia-i héber „bölcsék” hirdették ki a Kr. sz. u. I. sz. végén, amikor a zsidó háború után megindult a zsidók tömeges széttelepítése/széttelepedése a Közel-Keleten és a

Mediterráneumban.

Magánvéleményemet mondom, amikor ennek kapcsán úgy vélem, hogy Isten különös kegyelme és konkrét beavatkozása, sugallata érhető szinte tetten mindazokban az esetekben, amelyek - noha eltérnek a talio elvtől - mégis bele kerülhettek az ÓSz.-i kánonba, a szent iratok gyűjteményébe, különösképpen pl. *Hyób/ „Ijjób”[#]/’Jób könyve. [[#] „hol (van) az Atya ?” --- (nép)etymológiás ún. beszélőnév];

’Jóbról keresztényként mi már „könnyen” elmondjuk, hogy ő az ártatlanul szenvedő igaz, akit a sok csapás *nem a bűnei büntetéseként* ért, ám olvassuk el az alapszöveget abból a szempontból is, hogy ’Jób ÓSz.-i szemléletű legjobb barátai is ’Jóbnak valami - a világ nyilvánossága előtt - eltitkolt, rejtett, ám Isten által meglátott és méltán megtorolt bűnére gyanakszanak a bekövetkezett rettenetes események, csapások láttán.

Az ÓSz.-nek azonban nemcsak ez a könyve mutat túl magának az ÓSz.-nek a »bűn → büntetés → bűnhődés« szemléletén, hanem néhány utalás, sőt prófétai látomás, előrejelzés a Megváltóra (Messiásra = Krisztusra) vonatkozóan, aki - földi életében ugyancsak Szenvedő Igazként, az Úr Szenvedő Szolgájaként, Isten ártatlan Bárányaként - majd kijelenti, hogy Isten bünt büntető *igazságossága* mellett Isten azonos rangú attribútuma az ő *irgalma, kegyelme, szeretete* is; próbatételeink idején ez ad a jobb jövő és az üdvösség reményéhez erőt. A »jó hír«, görögül eu-angelion, mai kiejtésben az evangélium tehát ez: „*Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy aki hisz Őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen*» (Jn 3,16).

Maga Jézus Krisztus a Tízparancsolatot 2 Főparancsolatba foglalja össze, amelynek egyetlenegy közös erőtere van: a szeretet. Az újszövetségi kanonizálás szellemi alapja az ősgyülekezetek, majd az egyházatyák számára éppen ez volt: valamely irat maradéktalanul megfelel-e Jézus Krisztus szeretet-alapelvei kijelentésének, vagy sem. Ami nem, az az ún. ultra-apokrif iratok sokasága, amelyek mai közzététele lehet média-szenzáció, meg az extrém liberálisok és ateisták nagyhangú öngazolási kísérlete, ám Isten népe, vagyis a keresztények/keresztyének összessége szempontjából ezek vagy fajsúlytalan múltó szenzációk, „ókori eredetű bulvársajtó-termékek”, vagy - az ÚSz. kánonját még jobban megerősítő - szellemi tévutak „háttér-irodalomai”, így legfeljebb az ókor történetét kutatók számára érdekes iratok.

Az ÓSz.+ÚSz.-hez való viszonyunkban egyetlen percre sem szabad megfeledkeznünk arról, hogy *a Biblia mindkét része ugyanattól az EgyIstentől való*, Maga Jézus Krisztus pedig földi élete során kizárólag az általunk ÓSz.-nek mondott Szentírás-részt olvasta: Neki ez volt *a Bibliája*. Noha a történelmi Jézus földi életében még csak a de facto ÓSz.-i kánon létezett, azt Maga Jézus Krisztus mintegy „visszaigazolta”, amikor az ezekben foglaltakat idézte a „*meg van írva*” formulával (Mt 4,4-10). Az apostolok és az evangélisták megszokott indoklása is így szól: „*hogy beteljesedjék az Írás*”. Jézus Krisztusnak a Logionokban rögzített Hegyi Beszédéből egyértelmű, hogy az ÓSz. előírásait az ÚSz. alapjául és erőterül meghirdetett 2 Főparancsolathoz viszonyítva kell értelmezni: Maga az Úr az „*én pedig azt mondom nektek*” antitézis-formulával, és *Isten Fiaként megfellebbezhetetlen szuverenitással kiegészíti, ill. visszavonásuk után átírja a Mózes neve alatti Tóra egyes előírásait*; (Mt 5,21-48; utalásként Lk 6,27 is).

A 2 Főparancsolat-központú, az egyetemes emberiség egészének szóló újszövetségi kijelentés azonban attól is „új”, hogy míg az ÓSz. korában törvénnyel, tekintéllyel, külső események „terelő” hatásaival, természeti erőkkel, összességében tehát *kívülről* mintegy „kézen fogva” ill. ösztökélve vezette Isten az ő népét, az ÚSz. *belülről* vezet: nem kikényszerít, hanem a bensőnkől vezérelve jóra indít, nem fenyeget, hanem szeretetébe fogad.

Az ÚSz.-i kánon ma 27 szent iratból, szent könyvből áll, vagyis a 4 evangélium és a velük szoros egységet alkotó Apostolok Cselekedetei mellett még további 22 iratból. Miért pont ezekből ? Képzeljük el, hogy a

Római Birodalomban vagyunk, tehát a Földközi-tenger partjai körüli egy-két ezer km-es szárazulaton, meg a vele K-ról szomszédos iráni, DK-ról szomszédos etiópiai tájak Rómával ellenséges államaiban, ahol szintén éltek korai keresztény gyülekezetek. Sok tucatnyi nép, ugyanennyi nyelv, ugyanennyi kulturális hagyomány. A Római Birodalomban Nero császártól kezdve helyi ill. regionális, majd a III. sz. közepétől össz-állami szintre emelt keresztényüldözés folyik. A késő antikvitás nem keresztény népeisége is - amely mindenütt a lakosság túlnyomó többsége - általában kifejezetten gyanakvással, sőt gyűlölködve viszonyul a kis keresztény gyülekezetekhez, amelyek többnyire föld alatti üregekben, katakombákban gyűlnek össze. A világban még nincs elektromos hírközlés, nincs nyomtatott sajtó, a posta is a gazdagok kiváltsága. A híreket diplomaták, vándorkereskedők, hajósok, vagy az új szolgálati helyükre vezényelt katonák hordják-viszik. Az üldözött keresztényeknek semmiféle központi szervezetük nincs, főként nincs hatalmi, vagy legalább valamiféle tekintéllyel rendelkező központi szervezetük, mint pl. ma a Vatikán vagy Genfben az Egyházak Világtanácsa. A szomszédos, egymástól is eléggé elzárt gyülekezetek az általuk a vallásos életükben használt iratokat egymás számára lemásolják. Ha valami távoli helyről nagy ritkán érkezik egy-egy keresztény vándor-prédikátor, vagy keresztény vándor-iparos, vándor-kereskedő, esetleg keresztény katona, néha hoz magával másutt használt iratokat, és ezzel gyarapítja a helyi közösség irattárát. Az évtizedenkéntinél is kisebb gyakorisággal ha mégis sikerül egy-egy körzet, netán egy-egy birodalom-rész szellemi-lelki vezetőit tanácskozással összehívni: itt késhegyig menő viták alakulnak ki valamely teológiai tanításról és/vagy értelmezéséről, 100 %-os egyetértés szinte soha nincs.

Ha a keresztények által lakott területek ekkori - II./III. századfordulói - legtávolabbi pontjait nézzük földrajzilag: mind K-NY irányban [a mai Iraktól a Gibraltári-szoros térségéig], mind ÉNY-DK irányban [a mai La Manche-csatornától NY-Etiópiáig/Núbiáig] egyaránt kb. 5.000~5.000 km-t kapunk. Közben: tengerek, magas hegyek, sivatagok. Az üldözéseket elhárítandó a szertartások nem nyilvánosak, és még a szomszédos gyülekezetek is többnyire egymástól elszigetelten tevékenykednek. Ez tehát merőben más helyzet, mint a piciny, egy hét alatt gyalog is bejárható Szentföld jól szervezett, pl. a jeruzsálemi szentélybe évente felzarándokoló zsidóságának helyzete volt - vagy a velük folyamatos, pl. kereskedelmi kapcsolatban is lévő diaszpóra zsidóságának helyzete volt - az ÓSz.-i de facto kánon kialakulása/kialakítása idején.

A szorongatások, üldözések mellett belső, lelki válság is sújtotta az I. sz. utolsó harmadában az őskeresztényeket: 62-ben a Szentföldön „az Úr atyjafia”: Jakab, 64-ben Rómában Péter és Pál mártíromsága, a 66~73 közötti zsidó háború vérbe fojtása, Jeruzsálem egészének római légiók általi elpusztítása, és egyéb csapás-sorozatok „jelei” után sem következett be - a tanítások félreértése miatt pedig már „azokban a napokban” felfokozottan várt - *parúzia*: Krisztus dicsőséges 2. (= újra-)eljövetele, „(vég)ítélni eleveneket és holtakat”, amely *üdvörtörténeti eseményt* - kozmikus ill. világtörténelmi jelekkel is kísért - *egyetlen konkrét világjelenséggént* gondolt el az őskeresztények 1. nemzedéke tagjainak nagy része. Az ezt megelőző kb. másfél évtizedben még maga Pál is azt gondolta, hogy a parúzia apokaliptikusan drámai *világeseménye* során az egész mindenség lelki megújulása keretében az üdvözülés részesei (= a még élők is, a már meghaltak is) - pneumatikus testet öltve - mennyei lakókká lesznek, (1Kor 15,51; 2Kor 5,1-5); s ő maga is abban bízott, hogy még életében megéri ezt.

A parúzia *ilyen és ekkori* megvalósulásának „elmaradása” a már öregező, de szellemileg friss János apostolt ill. munkatársait - szellemi műhelyét, „iskoláját”, [beleértve nemcsak a 4. evangélium, hanem a Jelenések Könyve szent íróit is] - és másokat is a parúziára vonatkozó kijelentések mélyebb elemzésére készítette. Isten egyetemes üdvözítő kegyelme megvalósulásához - a parúziát megelőzően - szükséges emberi „önrész”-nek ismerték fel a *misszió* még szélesebb - elvben: az egész ismert világra megszervezendő - kiterjesztését. [Csak napjainkban - a végítélet „világ-kataklizmás/apokaliptikus esemény-szenárió”-ját képletesnek tekintve - kezd a parúziának olyan üdvörtörténeti értelmezése is felbukkanni, hogy a megdicsőült Krisztussal találkozás: örök folyamat, „csak” az egyes ember számára személyes esemény, mivel a saját testi halálakor az Örök Bíró végleg megítéli, s az üdvösséget elnyerteket a Pál által jelzett ún. lelki test „halhatatlanságába öltözteti”].

Már a 62~73 közötti tragikus események előtt szent iratokként léteztek az arámi nyelvű Logion-ok, és azok

görög fordításai, értelemszerűen Pál levelei, de más apostolok levelezéseinek eredeti változatai is: ezek a teológiai értekezések, tanítások mellett az egyes gyülekezetekkel kapcsolatos „ügyintézéseket” is tartalmazták. Az I. század utolsó harmadában írták meg valamennyi evangélium ős-változatát, továbbá az Apostolok cselekedeteiről szóló könyvet, gyűjteményekbe rendezték egy-egy apostolnak (főként: Pálnak) a sok-sok, szétszórt elhelyezkedésű gyülekezethez írott leveleit, és János apostol szellemi műhelyében jelentősen kiegészítették az ő evangéliumát, továbbá megírták a Jelenések Könyvét. A II. sz. első felében - tehát kerekén 3 generációnyi idővel = egyetlen évszázaddal Jézus Krisztus emberi jelenléte után - az egykor élt apostoloktól fennmaradt levél-töredékeket és más összegyűjtött szóbeli hagyományokat az aktuális helyzetre vonatkozó magyarázatokkal, bővítményekkel egészítették ki, az illető apostol szerzői nevét tiszteletből is, a végleges szöveg tekintélyének növelése céljából is megtartva. [A mai ÚSz. kánonnal már csaknem azonos a II. sz. végéről fennmaradt Muratori-töredék listája].

Az őskeresztények a külső (= üldözések) és a belső (= eszmekör-értelmezési sokféleség) gondok „válságkezelésére” a Mediterráneumban létrehoztak egy tanácskozó testületet (szinódust), de a távolságok, a kommunikációs realitások és a „végrehajtó szervezet hiánya” miatt ez csak mérsékelt hatékonysággal tudott működni, főként a veszélyes eretnokségek ellenében. Erre az időre esik a nagy egyházatyák korai generációinak - pl. Justinus mártír, Eirénaios/Irenaeus, Tertullianus, Origenész, Alexandriai Kelemen, Cyprianus - kora is. A szinódus alapvető döntései egyikeként a keresztény szent iratok legkorábbi gyűjteményei mellé felvették az ÓSz.-i Szentírást is.

Az egész Föld valamennyi ember-lakta területére (= az oikumené-re !) kiterjesztendő misszió is feltétlenül hiteles, igaz tanítást követelt meg, ez pedig *keresztény kánont*.

Kanon-keletkezés: valamely irat sugalmazottságának - „szent írás” jellegének - sugalmazott és közösségi felismerése, majd elismerése.

E kanonizációs folyamat az emberi komponens okán esendőségektől sem mentes, ám a transzcendens segítség révén „végül kiforrja magát”: Isten a kinyilatkoztatásnak méltó helyet biztosít, ill. Isten biztosít méltó helyet a kinyilatkoztatásnak. A tévtanok pedig előbb-utóbb kivésznek, elhalnak. A vallási eszmekör - a tan, tanítás - mindenkori (!) korszerű explicit megfogalmazása, mint folyamat --- ugyanígy tisztul meg ill. gazdagodik, azaz így értjük meg egyre mélyebben és árnyaltabban magát a kijelentést/kinyilatkoztatást. Ez és csakis ez tekinthető tulajdonképpen dogmafejlődésnek; [ld. pl. Isten Háromságosságának felismerése, pl. a 2. Főparancsolat érvényességének az egész teremtett világra vonatkoztatása, stb.].

Őskeresztény gyülekezetenként több tucat iratot, vallásos szöveget használtak. És ekkor, tehát a II. sz. végétől a III. sz. elejéig terjedő alig 1 nemzedéknyi időben mindenütt ezen a hatalmas területen a gyülekezetek helyi vezetői, lelkipásztorai minimum 20, legfeljebb 27 iratot választanak ki a saját irattáraikból: azt a 20-at ill. 27-et, amelyek Jézus Krisztus kettős-egy Főparancsolata szellemiségét maradéktalanul tükrözik. És: mindenütt pontosan ugyanazt a 20, vagy ugyanazzal a 7-tel bővített, azaz 27 iratot. És ezeket, csakis ezeket tartották és tartjuk megkülönböztetettnek, szentnek, Újszövetségi Szentírásnak. Ekkor és így született meg a ma ÚSz.-inek mondott kánon, amelynek létrejöttére nincs és nem is lehet pusztán emberi ésszel felfogható magyarázat.

Amikor bő 1 évszázad múlva a kereszténység a Római Birodalomban [türelmi rendeletek: 311, 313] előbb csak megtűrt, majd egyenrangú, utóbb pedig államvallássá lett, a keresztény egyház kiépített csúcs-szervezetei nem tettek mást, mint ezt a racionálisan felfoghatatlan tényt hivatalos állásponttá emelték, ld. K-en az alexandriai Szt. Athanasziosz (367-ben), NY-on az ÉNY-afrikai (= Hippos Regius-i) Szt. Ágoston (395-ben) és a római I. Ince (405-ben). [A 20-on felüli +7-et illetően a legtöbb, a IV. sz.-ig elhúzódó (majd az újkor elején újra fellángolt) vita a Jelenések Könyve: a végső időkről szóló látomásos irat

kanonizálása körül bontakozott ki, ám még az 1054-es nagy egyházszakadás (szkizma) előtt - a legtöbb esetben: újra - felvették a kánonba a konstantinápolyi és más K-i pátriárkák hatásköri területén is].

Szent Ágoston, Szent Jeromos és kortársaik Isten sugallata alatt végzett megfeszített szellemi munkája, az Ó- és ÚSz.-i szövegváltozatok - héber, arámi, ógörög - eredeti nyelven tanulmányozása, egyes fogalmak, szavak tudományos/theológiai igényű magyarázata, sőt, Szt. Jeromos szentföldi helyszínelő tanulmányútajai és ottani önképző tanulmányai alapján a IV. sz. végére már nemcsak a teljes (tehát Ó- és ÚSz.-i) kánon tartalma és szerkezete, hanem szó- sőt betű-hív *véglegesített/pontosított szövege* is etalonként készen állt az egyetemes kereszténység számára.

Maga Szt. Jeromos pedig már ennek az ÚSz.-i Szentírásnak az alapján hirdette az evangéliumot a Fekete-tenger É-i melléke fás sztyeppjeiről a Római Birodalom ÉK-i hatáira, jelesen az Örmény-felvidék tájaira is el-el-kalandozó húnok, és a velük szövetségesek, pl. magyar őseink között. Jeromos az emlékirataiban a közöttük folytatott missziós munkája, térítése sikereiről is beszámol.

Noha történelmi elemek is találhatóak az iratokban, az ÚSz.-i Szentírás nem Jézus-életrajz és nem is az ősegyház működési naplója. E Szentírás-rész is *Isten kijelentése Önmagáról*, t.i. hogy *a megtestesülés során Jézus Krisztusként új és örök szövetséget kötött immár nem csak egy körülhatárolt népcsoporttal, hanem az egyetemes emberiséggel, sőt, a teremtett világ egészével*; továbbá az ÚSz. a hitről, reményről, szeretetről szól: a bűnről és a megváltásról, jelen életünkről és az üdvösségre vonatkozó reményeinkről. *Az ÚSz.-i Szentírás tehát Isten sugallta teológia is.*

Az ÚSz. szellemi értelemben központi magja, egyúttal *legkorábban szentnek felismert része a 4 evangélium*, amely 4 szent szerző - 4 egyéniség, 4 egymástól eltérő alpműveltségű ember, tehát az evangélisták - tanuságtétele, (közülük 2: Máté és János tanítványként szemtanú is volt, a másik 2: Márk és Lukács pedig a többi tanítvány, az apostolok és sok-sok szemtanú meghallgatása alapján írt), és e 4 irat az ösgyülekezetek 4 különféle kultúrájú közösségének/célközönségének íródott --- ugyanarról. A 4 evangélista utód-nemzedékének néhány ihletett~sugallt tagja eme őszövegeket a gyülekezetek szóbeli hagyományából - tehát hiteles többlet-forrásokból - átvettekkel egészítette ki, iratonként/evangéliumonként egységes szerkezetbe és végleges formába foglalva~fogalmazva azokat.

A Szentírás egésze, teljessége, tehát az ÓSz. + ÚSz. együtt = Isten szava = feltétlen tekintély.

Olyannyira, hogy a sola scriptura alapelvében egyetértő 2 fő reformátor: Luther és Kálvin, ill. munkatársaik, utódaik még e 2 protestáns felekezet vallásos gyakorlatának szétválását is a Szentíráshoz viszonyították: Luther az átvett egykori római katolikus templomokban és szertartásban mindent meghagyott, amit a Szentírás kifejezetten nem tilt, Kálvin pedig csakis azt tartotta meg, amit a Szentírás kifejezetten előír, megkövetel.

A misszió nyelvi sokszínűsége.

Minden nyelvcsalád, sőt egy-egy nyelvcsaládon belül az egyes nyelvek belső rendszere egészen sajátos, így a fordítás eleve nehézségekbe ütközik. Pl. a sémi nyelvek (héber, arámi) ún. holisztikus szemléletűek és nagyon kedvelik a szimbólumokat, a hellénizmus- és császárkori koiné-ógörög viszont inkább analízáló, szétboncoló, és igen letisztult fogalmakban gondolkodó.

A III. és a IX. sz. közötti időszakban és a Kászpi-tenger~Kék-Nílus vonaltól NY-ra született meg [a latint nem számítva] a Biblia kopt, szír, [a szírről →] etióp és örmény, [az ógörögről] grúz, gót és ósláv nyelvű fordítása, az e vonaltól K-re készült ún. nesztoriánus szemléletű fordítások összegyűjtése és tudományos -

ezen belül: nyelvi - vizsgálata a régészeti ill. az ottani levéltári munkák előrehaladásának függvénye.

Konstantinápoly/Bizánc több missziós püspökséget szervezett pl. a Fekete-tengertől ÉK-re, sőt a Volgakönyök térségében is, továbbá Turánban az Aral-tó környékéig kiterjedő hatáskörűt is: a székely-magyar, majd a Hétmagyar honfoglalás előtt e tájakon élő őseink egy része itt találkozott először Istennek a Bibliába foglalt kijelentésével, ám a jelzett püspökségek központjainak régészeti feltárása még várat magára, így ma még *e missziók nyelvhasználata nem ismert*. Kónsztantínosz/Szt. Cirill a törökös nyelvű kazárokhoz vezető diplomáciai küldetése idején Igét hirdetett, tehát a Bibliából felolvasott és prédikált a vele találkozó magyaroknak, akik a szent feljegyzései szerint ezt megértően fogadták, ám itt sem ismerjük a kommunikáció nyelvét. Cirill az e térségben használt - így pl. a magyarok között is jól ismert - rovásírás-jelek közül 2-t átvett az ő, és bátyja, Szt. Metód által megalkotott szláv biblia-fordítás során általuk kialakított ún. ószláv glagolita ábc-be. Tehát *valamelyik* törökös nyelvet *valamilyen* szinten ismerhette Cirill, és a magyarok nagy része is a kereskedelem céljából ill. a közös hadi vállalkozások okán szintén ismerte a törökös nyelvek *valamelyikét*. Ám a Biblia bármely irata, szövegrésze már e korban törökös nyelvekre lefordításának (ma még ?) nincs tárgyi bizonyítéka. A Hétmagyar honfoglalás korából előkerült számos, láthatóan személyes használatú keresztény tárgy - medál, kereszt, kereszttel ékesített ötvösmunka, pl. ezüst tarsolylemez, stb. - a keresztény eszmekör, a tanok *valamilyen szintű* ismeretére vall; a Kaukázus É-i előteréből a magyarokhoz csatlakozott rokon és/vagy ún. segéd-népek egyes csoportjai által a Kárpát-medencében meghonosított keresztény rotunda-templom építési stílus pedig *kisebb keresztény, azaz Biblia-ismerő csoportok* bejövetelét jelzi. Vajon milyen nyelvű Bibliát használtak ?

A könyvnyomtatás feltalálásakor még csak 33 nyelven létezett bibliafordítás, a XIX. sz.-ban már több mint 400 nyelven jelent meg valamilyen bibliai szöveg, a XX. sz. első felében még további 500 nyelven olvashatták az emberek, mára - a nyelvjárásokkal együtt - jóval több mint 2.500 (anya)nyelven szól az emberiséghez Isten kijelentése: anyanyelvén olvashatja a Föld lakóinak 95 %-a. A Bibliatársulatok Világszövetsége adatai szerint 2006-ban, tehát egyetlen naptári évben 25 millió *teljes* Szentírást, további 14 millió Újszövetséget, és kb. 350 millió szövegválogatást, missziói célú evangélium-füzetet nyomtattak ki és juttattak el az olvasókhhoz. Mert „*boldog, aki olvassa !*”

1967. óta komoly erőfeszítések folynak *a felekezetközi, azaz ökuménikus fordítások* elkészítésére és az ilyen bibliák kiadására; 1974-re már kb. 170 nyelven folyt *közös katolikus~protestáns bibliafordítás* vagy legalább biblia-rész [pl. Újszövetség-]fordítás szerkesztése, *2007-re már 43 nyelven volt közhasználatban ökuménikus biblia*, (ezek főleg Afrikában segítik a missziós munkát), további 91 megjelentetése pedig folyamatban van. *A magyar nyelvű ökuménikus bibliafordítás is - sok megtorpanással, de - folyamatban van.*

* * * * *

Isten szava magyarul.

Noha magyar fordítású Szentírás-beli irat még töredékesen sem maradt fenn a keresztény Magyar Királyság első évszázadaiból, mind a Halotti Beszéd és Könyörgés, mind az Ómagyar Mária-siralom közvetve bizonyítja, hogy a latin liturgia mellett *a vallás-oktatás ill. a prédikáció Szt. István király óta magyarul történt*: ennek híján pl. a Halotti Beszéd és Könyörgés célközönsége, vagyis a temetési szertartáson részt vevő magyarok semmit sem értettek volna a bibliai történetekre, tanításokra utaló szövegből.

Itáliában Assisi Szt. Ferenc volt az egyik első, aki nem latinul, hanem közép-olasz népe nyelvén hirdette pl.

a 2. Főparancsolatot: a társteremtények teljes köre iránti szeretet bibliai alap-elvárását. A ferencesek már a tatárjárás előtt eljutottak Magyarországra, és itt is a nép nyelvén - a magyarok közt magyarul - prédikáltak, a latin liturgia kötelező megtartása mellett. A magyar prédikációkra felkészüléshez nyilván a rendelkezésükre álltak *magyarra lefordított Szentírás-részek, és az azokon alapuló magyar nyelvű fohászok*.

Az elő-reformátor Husz János és munkatársai nemcsak a saját cseh-morva anyanyelvükre fordították le a Bibliát, hanem missziós tevékenységük során valamennyi érintett népére, így a magyarokéra is. Ebből töredékek ill. a későbbi reformáció igényeinek megfelelő átdolgozások már fennmaradtak. A XV. sz.-ból pedig már hosszabb, összefüggő magyar fordításokat olvashatunk ma is, így az Ószövetségből Eszter ill. Jónás könyvét, továbbá a zsoltárok egy részét, az Újszövetségből pedig mind a 4 evangélium bizonyos részeit. Feljegyzésekből tudjuk: Mátyás király könyvtárához *a teljes Szentírás magyar fordítása is* hozzá tartozott.

Assisi Szt. Ferenc életvitele, regulája, és rendje tagjainak puritánsága az apostolok alapította ösgyülekezetekét mintázta. Pontosan ugyanezt célozták meg - a pápai és helyi egyházfejedelmi udvartartások és templomi szertartások korabeli reneszánsz pompájával szemben - *Luther is, Kálvin is*, akik az ez időben feltalált *könyvnyomtatás* lehetőségeit is felhasználva, mind könyv formájában kézbe adva, mind a szószekekről *a nép nyelvén* szólva minden egyes embernek közvetlenül át akarták adni Isten üzenetét, kijelentését. Nem véletlen tehát, hogy Magyarországon is a reformációt valló prédikátorok 1. és 2. generációja tagjainak túlnyomó többsége ferences szerzetesből lett protestáns. És ugyanazt a korábbi *magyar nyelvű* ferences Bibliát vagy annak válogatott szöveggyűjteményét használták ez után is, amit korábban, --- mindaddig, amíg *a XVI. sz. közepén* meg nem jelentek *az 1. protestáns, már majdnem teljes Szentírás-nyomtatványok: pl. Sylvester Jánosé Sárváron, Heltai Gáspáré Kolozsváron, Méliusz Juhász Péteré Debrecenben*.

Tinódi Lantos Sebestyén kezdeményezésére alakult ki a korabeli magyar nyelvű Bibliák *magyar különlegessége, sajátossága*: úgy készült a fordítás, hogy az *verses* szöveg legyen, sőt énekelhető is, hogy az olvasni nem tudók is könnyen megjegyezhesék.

Részben Biblia-fordítási céllal ekkortól jelentek meg az 1. latin~ógörög~magyar ill. magyar~latin *szótárak* is, köztük a református *Szenczi Molnár Albert* 1621-ben Heidelbergben kinyomtatott szótára, amelyben a szöszedetek mellett a királyi és az oszmán-török megszállta magyarországi ill. az erdélyi általános műveltség emelése céljából Romulustól kezdve valamennyi ókori római uralkodó, majd a német-római császárok, meg az oszmán-török szultánok listáját is közreadja, egyetemes egyháztörténeti szemlélettel az összes addigi római püspököt ill. pápát is felsorolja, szótárhasználat-gyakorlás céljából latinul leírja a világ 7 csodáját, és Szt. Jeromosnak a helyes imádkozásról adott tanácsait, felsorolja latinul és magyarul Magyarország vármegyéit és a székely székeket, a Kárpát-medencei római katolikus egyházszervezetet; s mert Isten a történelem ura, így a nemzeti történelemé is: a szküthiai születésű hún Attila nagykirálytól kezdve Álmoson és Árpádon, majd Szt. Istvánon át a magyarok valamennyi nagyfejedelmét ill. királyát is felsorolja, e sort befejezve Magyarország kortárs megválasztott királyával, Bethlen Gáborral, akinek művét ajánlja.

Végül *a magyar nyelv gazdagítása szempontjából minden idők 2 leghatékonyabb teljes Szentírás fordítása is* megjelent: *Károli Gáspár* gönci református lelkész Szent Bibliája 1590-ben Vizsolyban, majd a Nagyszombat-beli és pozsonyi jezsuita *Káldi György* 1605-07-ben elkészült Szent Bibliája, amelyet 1626-ban Bécsben nyomtattak ki először, s amely *kiadásának költségeit Pázmány Péter érsek és Bethlen Gábor református erdélyi fejedelem közösen biztosították*.

A mindmáig használt „javított Károli”- és „javított Káldi”-Bibliák mellett a barokk kortól megjelent fordítások elsősorban felekezeti célokat szolgáltak, korunk fordításai pedig a Biblia-tudományok legújabb eredményeit jelenítik meg a szövegekben.

* * * * *

A ma embere okosan figyel a testi egészségére: pl. gondot fordít a salaktalanításra, az energia-bevitelre, a vitaminok pótlására.

Az É-afrikai Numídiából származó, hiper-művelt és még pogány Augustinus Aurelius, 383 után, mint itáliai retorika-tanár a milánói Szt. Ambrus szónoki „művészetét” akarta eltanulni, ezért néha meghallgatta a prédikációit. Majd háza kertjében éppen vívódott valamely életbölcseleti probléma megoldásán, és nem jutott eszébe az általa korábban ugyan olvasott, de akkor még mélyen lenézett bibliai szövegrész, amely e problémához lett volna kapcsolható. Ekkor áthallatszott a zárt magas kerítésen a szomszédban játszó gyermekek játékos hangoskodása, amely során az egyik lurkó azt kiáltotta a másinak, (nem tudni, milyen iratra értette): Vedd elő és olvasd ! Augustinus erre „előbányásztá” magánkönyvtára legaljáról a Bibliát, és nemcsak a témához kapcsolódó részt olvasta el, hanem újraolvasta az egészet. Minden kérdésére választ kapott. És 33 éves korában - korábbi életmódjával, világnézetével szakítva - megkeresztelkedvén: az egyetemes egyház szentje, a Kegyelem egyházdoktora: Szent Ágoston lett belőle.

Hát: *törődj többet a lelki egészségeddel is !* És akár csak pusztán történelmi vagy esztétikai érdeklődésből is: keresd meg a polcod leghátulján, vagy a fiókod legalján lévő öreg Bibliát, aztán *vedd elő, és olvasd ! Boldog, aki olvassa !*

* * * * *

Sopronhorpács római katolikus templomában is valljuk meg magyarként, európaiként és keresztényként/keresztyénként a mi múltunk, jelenünk és jövőnk legfőbb alapját, fundamentumát

az Úrtól rendelt imádsággal, fennhangon és felállva:

(Mt 6,9~13.)

MI ATYÁNK, AKI A MENNYEKBEN VAGY, SZENTELTESSÉK MEG A TE NEVED,

JÓJJÖN EL A TE ORSZÁGOD, LEGYEN MEG A TE AKARATOD,

AMINT A MENNYBEN, ÚGY A FÖLDÖN IS;

MINDENNAPI KENYERÜNKET ADD MEG NÉKÜNK MA,

ÉS BOCSÁSD MEG VÉTKEINKET,

MIKÉPPEN MI IS MEGBOCSÁTUNK AZ ELLENÜNK VÉTKEZŐKNEK;

ÉS NE VÍGY MINKET A KÍSÉRTÉSBE, DE SZABADÍTS MEG A GONOSZTÓL;

MERT TIÉD AZ ORSZÁG, A HATALOM ÉS A DICSŐSÉG MINDÖRÖKKÉ. ÁMEN.

* * * * *

Megemlékezésünk alkalmából babérkoszorút készítettünk, amelynek nemzeti szalagjain a következő felirat olvasható :

URUNK ! KÖSZÖNJÜK, HOGY MAGYAR ANYANYELVÜNKÖN SZÓLSZ HOZZÁNK A SZENTÍRÁS ÁLTAL IS !

Országos Erdészeti Egyesület - Sopronhorpács, 2008. augusztus 09.

Felkérem

Dr. Pethő József urat, az Országos Erdészeti Egyesület elnökét,

Ormos Balázs urat, az OEE főtitkárát,

és Pintér Csaba urat, Helyi Csoportunk titkárát,

hogy a koszorút helyezték el az oltárasztalra --- az üdvösség forrását kiábrázoló feszület mellé.

* * * * *

Befejezésül valamennyien együtt kérjük a Kegyelmes Istent,

hogy a Kárpát-medence e g é s z é b e n is,

a jelenlévők többsége számára az édes haza illetve a szülőföld élményét közvetlenül jelentő Győr, Moson, Pozsony és Sopron szentistváni vármegyék mai területén is

további évezredet adjon a magyarságnak:

közösen énekeljük el nemzeti imádságunkat, a magyar Himnuszt.

((Írta, és a sopronhorpácsi Szent Péter és Pál titulusú Árpád-kori templomban felolvasta: Bolla Sándor))